

DASTANLARDA SINAQ ANLAYIŞININ EPİK SEMANTİKASI

Xülasə

Bütün türk dastanlarının məzmunu mübarizələrdən, sınaqlardan ibarətdir. İstər bir xalqın, bir tarixin, bir soyun yaradılması, istər vətənin düşməndən qorunması, istərsə də qəhrəmanın öz butasına qovuşması onlara "hədiyyə" olaraq verilmişdir. Bu qələbələr, zəfərlər üçün qəhrəman min bir əziyyətə qatlaşmış, sınaqlardan keçmişdir. Təbii ki, bu sınaq növləri arasında həm bir bağlılıq, həm də bir fərqlilik hiss olunur.

Sınağın müxtəlif variantlarının, növlərinin sistemləşdirilməsi həm türk xalqları arasında, həm bu xalqların yaratdıqları dastanlar arasında, hətta eyniadlı dastanın müxtəlif versiyalarını yaratmış xalqlar arasında güclü tarixi, mədəni, psixozmetik bağlılığın olduğunu aşkara çıxarır. Eyni zamanda bu, xalqların dünya duyumundakı bənzərliyin üzə çıxarılmasına, bir dastan qəhrəmanından ilhamlanaraq digər dastan qəhrəmanının yaradılmasına, bu ədəbi nümunələrin bir-birinə təsiri mexanizmlərinin aşkarlanmasına kömək edir.

Açar sözlər: dastan, qəhrəman, sınaq, mübarizə

Giriş. Dastanın, eposun əsas xüsusiyyəti onun məzmununun müəyyən mübarizəyə həsr olunmasında özünü göstərir. Hər bir dastan müəyyən bir məqsəd uğrunda gedən vuruşmadan, mübarizədən, sınaqlardan danışır. Lakin bu mübarizə ayrı-ayrı dövrlərdə müxtəlif mənə və məzmunla malik olub, müxtəlif məqsəd daşdığı üçün hər bir dövrün əsas xarakteri ilə səsleşən əsərlərdə də müxtəlif şəkildə olur.

Misal üçün, "Kitabi-Dədə Qorqud" bəy-lərində da, "Koroğlu" kimi qəhrəmanlıq dastanlarında da "Əsli-Kərəm", "Qurbanı" "Abbas və Gülgöz", "Arzu və Qənbər" və sairə kimi məhəbbət dastanlarında da mübarizə var və sınaq var. Sadəcə, bu sınağın müxtəlif versiyaları, variantları mövcuddur. Təbii ki, dastanların tipinə, növünə görə sınağın variantları da fərqlidir. İşin əsas məqsədi də sınağın müxtəlif variantlarının, növlərinin sistemləşdirilməsi, həm türk xalqları arasında, həm bu xalqların yaratdıqları dastanlar arasında, hətta eyniadlı dastanın müxtəlif versiyalarını yaratmış xalqlar arasında güclü tarixi, mədəni, psixozmetik bağlılığın olduğunu aşkara çıxarmaqdır. Eyni zamanda bu xalqların dünya duyumundakı bənzərliyin üzə çıxarılmasına, bir dastan qəhrəmanından ilhamlanaraq

digər dastan qəhrəmanının yaradılmasına, bu ədəbi nümunələrin bir-birinə təsiri mexanizmlərinin aşkarlanmasına kömək edən faktorları müəyyən etməkdir.

Qarşıya qoyulan elmi problemin həlli üçün məqalədə folklor tədqiqatlarına, ümum-türk və dünya elmi təcrübəsinə istinad edilmiş, müxtəlif mətnlərin problemin tələb etdiyi səviyədə nəzərdən keçirilmişdir. Məqalədə ilk dəfə türk dastanlarında sınaq və yarışlar, onların səbəbləri, sınaqda iştirak edən tərəflər, sınağın formaları, nəticələri dəyərləndirilməklə, türk dastanlarının mövzu və kompozisiya xüsusiyyətləri, təməl motivlərinin semantikasi açılmışdır.

B.Proppun sözləri ilə desək, dastanlar mübarizələrdən, sınaqlardan ibarətdir [1, s.5].

Türk dastanlarında sınaq motivinin öyrənilməsi mühüm nəzəri və praktik əhəmiyyət daşıyır. İstər məhəbbət, istərsə də qəhrəmanlıq dastanlarında sınaq motivinin öyrənilməsi, sınaqların növləri, qələbə və ya müsabiqələrdən zəfərlə çıxma, sınaqların invariasiya problemlərinin üzə çıxarılması folklorşünas tədqiqatçılar üçün geniş imkanlar yaradacaqdır. Belə ki, dərslərlərin, monoqrafiyaların yazılması, elmi

* Folklor İnstitutu. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. E-mail: xalida7577@gmail.com

mühazirələrin hazırlanması, ali məktəblərdə məşğələ və xüsusi kursların keçirilməsi zamanı tədqiqatda irəli sürülmüş fikirlərdən, əldə edilmiş nəticələrdən istifadə etməklər.

Türk dastanlarında qəhrəmanın sınağı ana bətninə düşdüyü andan etibarən qəhrəmanın möcüzəvi doğuluşu, hünər, rəşadət göstərməsi, yurdunu, ailəsini düşmən tapdağından qurtarması, sevgilisinə qovuşması, elinə-obasına geri dönməsi və digər mərhələlərdə davam edir. Tipindən, növündən, formasından asılı olmayaraq, bütün dastanlarda qəhrəman daim hadisələrin mərkəzindədir və hadisələr adətən maneələr və onların dəf olunması, problemin qoyuluşu və gəlinən nəticə, xaos-kosmos şəklində davam edir. "Qan Turalı", "Bamsı Beyrək", "Alpamış", "Alday Buuçu", "Koblandı Batır", "Koroğlu", "Çeçen Kara Möge", "Boktu Kiris Bora Seeley", "Ural Batır", "Kozın Erkes" və digər epik xarakterli dastan mətnlərini incələməklə bu fikrə gəlmək mümkündür.

Bir çox tədqiqatçılar dastanlarda sınaq motivi haqqında danışarkən, daha çox qəhrəmanın öz sevgilisi uğrunda girdiyi sınaqları nəzərdə tuturlar. Həqiqətən də istər qəhrəmanlıq, istər məhəbbət dastanlarında biz bu sınaqlara tez-tez rast gəlirik. Adətən, qızın və ya atasının düzənlədiyi bu sınaq yarışlarında ya qəhrəman tək iştirak edir, ya da qızı almaq istəyən digər qəhrəmanla (rəqiblə) qatılır. Hətta rəqib bəzən başqa dünyanın əfsanəvi qəhrəmanı, fəvqəltəbii qüvvələr, yeraltı və ya zülmət dünyasından gələn qəhrəman ola bilər. Məsələn, Tıva qəhrəmanlıq dastanı olan "Alday-Buuçu"dakı yarışlar başqa rəqiblər də olmasına baxmayaraq, daha çox Xan-Buuday ilə başqa dünyanın bahadırı Deer oğlu Deek-Sarıq-Möge arasında baş verir [2, s.7]. Dastanda Ulug-Sarıq-Xanın vaxtiylə Xan-Buudayla söz kəsilən ən kiçik qızına Deer oğlu Deek-Sarıq-Möge də talib olur. Xan qızını öncə Deer oğlu Deek-Sarıq-Mögeyə verir. Xan-Buudayın ortaya çıxması və qızının üzərində haqqı olduğunu iddia etməsi ilə ortalıq qızıdır, iki bahadır bir qız üçün xanın düzənlədiyi yarışa qatılır.

Yenə eyni xalqa məxsus "Boktu-Kiriş, Bora-Şeeley" [3, s.269-471] dastanında göyün üçüncü qatının üç kağanının qızları üçün dü-

zənlənən yarışa böyük qardaşı Boktu-Kirişin cildinə girib qatılan Bora-Şeeleyin ən böyük rəqibi "Alday-Buuçu" dastanındakı Deer oğlu Sarıq-Möge ilə demək olar ki, eyni xüsusiyyətlərə malik qorxunc Dəmir-Şilgi atlı Deer oğlu Tevene-Mögedir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, hər iki dastanın qəhrəmanı onları yenir, qalib gəlir, sınaqdan uğurla çıxır.

Bir çox tədqiqatlarda biz sınağın məhz bu yönünün araşdırıldığı, sınaqların daha çox evliliklə bağlı olduğunun şahidi olur. Lakin sınaq deyildiyi zaman bura sadəcə sevgili uğrunda düzənlənən qəhrəmanlıq və ya ağıl sınaqlarında, imtahanlarında qalib gəlmək nəzərdə tutulmamalıdır. Dastan boyu qəhrəmanın müxtəlif maneələri dəf etməsi, mübarizələrə qalması, min bir əziyyətlərə sinə gərməsi özü də bir sınaqdır. Bu sınaqlara biz ilk yaradılan dastanlardan başlayaraq rast gəlirik. Təbii ki, bəzində daha qabarıq, bəzində daha səthi, bəzində daha az, bəzində daha çox.

İlkin yaradılış dastanlarında bir qədər bədii dillə desək, sınaq dünyanın, kainatın sınağıdır. Təsəvvürlərin mərkəzində dünyanın yaranması və idarə olunması ilə bağlı inanclar dayanan bu dastanlar türk mifoloji-fəlsəfi təsəvvürünün əks olunması baxımından daha çox xarakterikdir. "Dünyanın yaranması haqqında" dastanda Tanrı Qara xanın dünyaya sahib olması, onun dünya nizamını yaratması, yeni insan nəsilinin əmələ gəlməsi, dünyaya səpələnməsi, şeytanın səri, "Doğuş" dastanında Hun xaqanının qızlarından birinin Bozqurdla evlənilməsi yeni nəsil törəməsi ilə bağlı əski türk mifoloji düşüncə və inancları əks olunursa, daha sonrakı dastanlarda bir elin, mahalın, soyun yaradılması ilə bağlı qəhrəmanın üzleşdiyi sınaqlardan bəhs olunur ki, bunlar bir qəhrəmanın xalqı üçün, soyunun, nəslinin davamı üçün üzleşdiyi sınaqlardır.

Məsələn, Çin qaynaqlarından tapılan və ən məşhur iki türk dastanından biri olan "Bozqurd" dastanı türklərin yaranışından, soykökündən bəhs edir. Dastana görə, türklər Bozqurdan törəyiblər. Türklər bir müharibədə uduqdan sonra bu qövmdən yalnız əlləri və ayaqları kəsilmiş bir uşaq sağ qalır. Bu uşaq bir dişli Bozqurd tərəfindən xilas edilir və böyüdüür.

Daha sonra Göytürklər bu dişli qurddan yenidən doğulurlar. Dastanda istilaya məruz qalmış türk xalqının sınağı, tək qalmış, işgəncə verilmiş bir uşağın sınağı, onun bu sınaqdan çıxmasına yardım edən qurd və digər hadisələr tədqiqat üçün diqqətçəkən məqamlardır.

Tarixə "Koroğlu", "Manas", "Oğuz Kağan", "Dədə Qorqud", "Saltuknamə", "Battalnamə", "Koblandı batır" kimi dastanlar daxil olduqdan sonra qəhrəmanlıq dastanlarındakı sınaqların dərinliyindən, şəxslərindən, tiplərindən, variantlarından daha geniş söhbət açıla bilər. Çünki yaradılış dastanlarından fərqli olaraq, bu dastanlarda daha dolğun süjet xətti, hadisələrin poetik təsviri, tarixi hadisələrə bədii baxış, mübarizə metod və üsullarının əhatəliliyi, qəhrəmanların epik portretinin püxtələşməsi və digər hadisələr sınaq motivinin konseptual sxemini çəkməyə imkan verir.

Türklərin ən böyük abidələrindən olan "Dədə Qorqud", "Koroğlu", "Battal Qazi", "Koblandı batır" və bu kimi qəhrəmanlıq dastanlarının təhlilini aparsaq, görərik ki, qəhrəmanlıq dastanlarında sınaq, adından da görünür kimi, əsl qəhrəmanlıq sınaqlarıdır. Bu dastanların gələcək fəsillərdə daha dərinləndirilməsi təhlili aparılacağına nəzərə alaraq, bu yerdə onlar haqqında geniş danışmağı lazım bilmirik. Sadəcə, türk xalqlarının dəyişik coğrafiyalarda eyni dəyərlər üzərində öz milli kimliyini təsdiq etməsinə nəzərə alaraq, türk qəhrəmanının sınaqlarını da sxemləşdirməyin mümkün olduğunu diqqətə çatdırmaq istərdik. Məsələn, hər hansı bir türk xalqının qəhrəmanlıq dastanlarını təhlil etmək kifayətdir ki, ümumtürk qəhrəmanlıq dastanı haqqında fikir söyləmək mümkün olsun. O cümlədən Orus-Oola görə, Tıva qəhrəmanlıq dastanlarının mövzusu bu motivlərdən ibarətdir:

1. Sonsuz valideynlər,
2. Ana bətninə möcüzəvi düşmə,
3. Qəhrəmanın möcüzəvi doğumu,
4. Qəhrəmanın sürətlə böyüməsi,
5. Qəhrəmanın möcüzəvi gücü və ilk qəhrəmanlığı,
6. Qəhrəmanın atı, atın sınağa çəkilməsi və qiymətləndirilməsi,

7. Gəlin/nişanlı (sevgili) haqqında xəbər almaq,
 8. Qəhrəmanın qız/gəlin üçün yola çıxması,
 9. Yoldakı əngəllər,
 10. Qəhrəmanın və ya atının başqa bir canlı varlığa dönməsi (şəkil-don-cild dəyişdirmə),
 11. Xanın obasına gəlişi,
 12. Gəlin üçün düzənlənən yarışlara qatılma,
 13. Zəfər, başlıqın verilməsi, qəhrəmanın gəlini ya da qızla öz obasına dönüşü.
- Burda dastanın birinci bölümü tamamlandı, ikinci bölümü başlayır.
14. Qəhrəmanın obasına dönməsi,
 15. Obasının talan edilməsi və ata-anasının əsir götürülməsi,
 16. Qəhrəmanın düşmənin ölkəsinə gedəsi,
 17. Qəhrəmanın atı ilə birlikdə başqa bir cildə girməsi,
 18. Qəhrəmanın düşmən elinə gəlişi,
 19. Düşməni məğlub etməsi,
 20. Zəfər, əsir götürülən ata-ana, yağmalanan mal-mülklə qəhrəmanın öz obasına dönüşü,
 21. Toy və xoşbəxt son [4, s.38-98].
- Biz qazax, türkmən, Azərbaycan və digər türk xalqlarının qəhrəmanlıq dastanlarını təhlil etsək, yenə də Orus-Ool-un qiymətləndirməsini müvəffəqiyyətlə istifadə edə bilərik. Azərbaycanlıların Koroğlusunu, qazaxların Koblandısı, özbəklərin Alpamışı və digər onlarla dastan qəhrəmanları Orus-Oolun dəyərləndirilməsi ilə eyniyyət təşkil edir. Biz türk dastanlarına xas olan bu bəndlərin hər birində qəhrəmanın sınağını görə bilərik. Onun doğulmasından qəhrəman adını almasına, evlənməsindən xalqını, ailəsini düşməndən xilas etməsinə qədər... Məsələn, "Alpamış" dastanında nəzir-niyətlə böyük qardaşın bir oğlu və bir qızı, kiçik qardaşın isə qızı dünyaya gəlir. Lakin tez bir zamanda qardaşlar arasında ziddiyyət yaranır. Kiçik qardaş öz tərəfdarlarından ibarət on min ailə ilə vətəni tərk edir, kalmıqların ölkəsinə köçür. Bütün macərələr bundan sonra başlanır. Oğlan yeddi yaşında ikən qəhrəmanlıq göstərir. O, ba-

basının on dörd batmanlıq yayının girişini (ipini) çəkir. Atdığı ox ildirimi kimi Əsgər dağının zirvəsinə deyir. Bu qəhrəmanlığına görə ona "Alpamış" adı verilir. Gənlik həddinə çatanda isə bacısının təkidi ilə əmisi qızına qovuşmaq üçün səfərə çıxır.

Bu kiçik xatırlatmaya diqqət yetirmək belə kifayətdir ki, qəhrəmanın dastanda nə qədər sınaqlara məruz qaldığı aşkar olunsun: valideynlərin sonsuzluqla sınağa çəkilməsi, vətəni tərk etmək məcburiyyətində qalmaq, qəhrəmanlıq adı almaq üçün sınaqdan keçmək, başqa sözlə, ad almaq üçün sınaqdan keçmə, əmisi qızına qovuşmaq üçün sınaqlardan keçmək və sairə.

Türk dastanları üçün xarakterik olan sınaq yarışlarında Alpamış rəqiblərinə qalib gəlir. Bir sıra çətinliklərə baxmayaraq, nişanlısı, yaxın dostları və kalmık sərhədinə köçmüş yurddaşları ilə bərabər vətəne qayıdır, küsülü tayfa yenidən birləşir, atası ilə əmisi bəzi, bir-birinin günahından keçirlər.

Yeri gəlmişkən, "Qam Bərənin oğlu Bamsı Beyrək boyu" ilə "Alpamış" eposu arasında süjet oxşarlığı mübahisəsizdir. Hər iki abidədə hətta qəhrəmanların taleyi də bir-birinə bənzəyir: nəzir-niyazla dünyaya gəlirlər, sevgililərinə qovuşmaq üçün uzaq ölkələrə səfərə çıxırlar, müsabiqə yarışlarında qalib gəlirlər, çətin sınaqlarla, düşmən hiylələriylə üzləşirlər. Banuçiçək Beyrəyin beşikləməsi olduğu kimi, Al-Barçın da Alpamışı uşaqlıqdan sevir. O, yeri gəldikdə sevgilisinə ilk məhəbbətini xatırladır: "Mənim xanım! Niyə dillənmirsən, məni əldən saldın, bəlkə nahaq yerə sən mənim uşaqlıqdan arzum, diləyim sən", – deyir. Lakin "Alpamış" eposu məhəbbət dastanlarını şərtləndirən bəzi əlamətlərlə başlansa da, burada məhəbbət yolunda əzabkeş qəhrəmanları görmürük. Amma o da öz məhəbbətinə qovuşmaq üçün yenə də sınaqlardan keçməlidir.

Məhəbbət dastanlarında isə sınağın variantları təbii ki, bir qədər fərqlidir. Burda sınaq sadəcə sevgi, eşq, iztirab, məşəqqət, həsrət, hicran, vüsəl üzərində qurulub. Məsələn, "Tahir və Zöhrə" dastanı üzərində qəhrəmanın sınağını nəzərdən keçirək. Xalq yaradıcılığında özünə-məxsus yeri olan "Tahir və Zöhrə" dastanı us-

tad sənətkarlar tərəfindən zaman-zaman yeni variantlarda söylənən "Əsli və Kərəm"dən sonra ən çox yayılmış böyük məhəbbət dastanlarından biridir. Anadolu, Balkanlar, Azərbaycan, Bosniya və Herseqovinya, Kosovo, Suriya, Özbəkistan, Türkmənistan və İraqda yaşayan türklər arasında yayılmış bir çox variantları vardır. Əksər variantlarında faciəvi sonluqla bitən dastanlar sırasında "Əsli və Kərəm", "Arzu Qənbər"lə müqayisə olunsun da, bəzi variantlarda ölüm-dirilmə motivindən istifadə olunmaqla dastan xoşbəxt sonluqla bitir. Lakin dastanın bütün variantlarında xırda dəyişiklikləri nəzərə almasaq, süjet xətti demək olar ki, eynidir:

- Tahir ilə Zöhrənin ailələri,
- Qəhrəmanların doğumu və aşiq olmaları,
- Aşıqların evlənmələrinin əngəllənməsi,
- Tahirin sürgünə göndərilməsi,
- Tahirin dönüşü,
- Tahirin ikinci dəfə sürgünə göndərilməsi,
- Tahirin ikinci dönüşü,
- Zöhrənin başqası ilə evləndirmək istənilməsi,
- Tahirin sonu,
- Zöhrənin aqibəti,
- Rəqibin aqibəti,
- Ölümündən sonra meydana gələn əfsanə və ya yenidən dirilişi.

Övladsızlıqdan əziyyət çəkən Hatəm Soltan və vəzirli Əhməd dərvişin verdiyi almanı iki yerə bölüb yeməklə övlad sahibi olurlar və övladlarını bir-biri ilə evləndirəcəklərinə söz verirlər. Vaxt tamam olanda Soltanın bir qızı – Zöhrə, Əhməd vəzirin bir oğlu – Tahir dünyaya gəlir. Onlar bir yerdə böyüyür, 7 yaşları tamam olan kimi mollaxanaya gedirlər. Elə bir müddət sonra molla məktəbdəki bir keçəlin fitnəsi ilə ataların arasında çaxnaşma salır. Bundan sonra Tahirin həyatı çətinləşməyə başlayır. Bu kəsməkeşli həyatında dastan boyunca qəhrəman bir deyil, bir neçə maneələrlə üzləşir, sınaqlardan keçməli olur:

- Keçəlin fitnəsi ilə Zöhrə dərəcə buraxılıb.
- Keçəlin xəbərciliyi ilə mollaxanada Tahirin ayağı şallaqlanı.
- Əhməd vəzir elçiliyə gedərkən Hatəm Soltan vədindən dönür.
- Hatəm Soltan qardaşını xəncərlə öldürür.

- Tahirin öldürülməsi əmri verilir.
- Sarayın colladı və Tahirin atasının xərkəni ona xəyanət edirlər.
- Haqq aşığı Tahir yurdundan sürgün olunur.
- Tahir bülbülün gül üçün can verdiyini izləyib sevgilisini xatırlayır, təkrar Zöhrənin dalınca vətəne dönür;
- Zöhrəylə Tahir bir yerdə görünməyə Soltana xəbərciliyi sayəsində Tahir sandığa qoyulub dəryaya atılır.
- Tahir əmisi ilə üz bəzək döyüşmək məcburiyyətində qalır [5, c.1, s.125-168].

Bu sadalanan sınaqlar sadəcə, bir dastan üzərində aparılan dəyərləndirmədir. Dastan boyunca demək olar ki, qəhrəman bu sınaqları dəf etmək üçün böyük mübarizələr aparır. Onu da qeyd edək ki, buraya yalnız kişi qəhrəmanın sınaqları daxildir.

Bir çox dastanlarda sınaqlar həm qəhrəmanlıq, həm də sevgi uğrunda olan sınaqların sintezi şəklində nəzərə çarpır. Gah qəhrəmanlıq sevgini üstələyir, gah sevgi xətti əhvalata hökmranlıq etməyə çalışır, lakin nəticə olaraq qəhrəman bütün sınaqlara sinə gərməyə məcbur olur.

Dastanın ən nümunəvi tərəflərindən biri isə adətən qəhrəmanın bu sınaqlardan alınacağı, üzünə və qələbə ilə çıxmasıdır. Məsələn, yenə "Tahir və Zöhrə" dastanından nümunə gətirərək, qəhrəmanın müvəffəqiyyətlərini də belə ümumiləşdirmək olar:

- Qəhrəman haqq aşığıdır;
- Vətəndən sürgün edilərkən qarşısına çıxan Xanverdi sövdəgər ona kömək etməyə çalışır. Hətta yeganə qızı Nərgizi ona verib Tahirin oğulluğa götürməyi təklif edir.
- Dastan boyu ona gah sövdəgər, gah çoban Şahverdi, gah qarı, gah Mələksima xeyirxahlıq edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Пропп В. Русский героический эпос, Л.: 1955.
2. Аса М., Олгунсой В. "Тыва Кəһраманлык Дəстанларында Синама və Ярышлар", Турция Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/1, Ocak 2010.
3. Ergun M. ve Aça M. Tıva Kəһraманлык Дəстанları I. Ankara: Akçağ Yay, 2004.
4. Орус-оол С.М. Тувинские героические сказания (текстология, поэтика, стиль). Москва, 2001.
5. Azərbaycan dastanları. 5 cildə. Bakı, "Lider", 2005.

EPIC SEMANTICS OF THE CONCEPT OF TESTING IN THE EPIC**Summary**

All Turkic dastans consist of confrontations and tests. Either creating a new kind of one people, or protecting the homeland from enemies, or reuniting the hero with his buta (bride) was not given to them for free. In order to win, the hero passes through many tests and difficulties. Naturally, there is a connection and difference between the tests.

Systematizing various variants and types of tests reveals strong historical, cultural, psycho-ethnic connection between both Turkic peoples and between dastans created by these peoples, even among peoples who created different version of the same named dastans. It helps to find out similarity in world understanding, to create one epic hero inspired from another dastan hero, to find the influence mechanisms of literal samples to each other.

Key words: saga, hero, test, fight

ЭПИЧЕСКАЯ СЕМАНТИКА ПОНЯТИЯ ИСПЫТАНИЙ В ДАСТАНАХ**Резюме**

Все тюркские дастаны состоят из противостояний и испытаний. Ни создание нового рода одного народа, ни защита родины от врагов, ни воссоединение героя со своей невестой не давались им даром. Для того, чтобы одержать победу, герой проходил через множество испытаний и трудностей. Естественно, что между испытаниями есть своеобразная связь.

Различные варианты и систематизированные виды испытаний – показатели сильной исторической, культурной, психозпической связи между тюркскими народами и созданными ими дастанами. А также они помогают выяснить механизмы влияния дастанов друг на друга, их схожесть, создание нового дастана, вдохновленное героем другого тюркского дастана.

Ключевые слова: сага, герой, испытание, противостояние